

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

BENCE BALÁZS

**A TÖMEGPUSZTÍTÓ FEGYVEREK TERJEDÉSÉNEK
AKTUÁLIS KÉRDÉSEI KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A
NUKLEÁRIS FEGYVEREKRE**

A non-proliferációs intézkedések befolyása a biztonsági környezetre

DOKTORI (PhD) TÉZISFÜZET

Tudományos témavezető:

Dr. Nagy László nyá. ezredes, DSc
egyetemi docens

Budapest

Tartalmi kivonat

A kutatási célok megfogalmazásában kiemelkedő helyet foglal el a proliferációs folyamat rövid történetének, kialakulásának, a jelenkorban játszott szerepének és folyamatainak összegzése és elemzése. A munka során nehézséget okozott a proliferátor¹ államokra vonatkozó információhiány és a fejlesztéseik körüli bizonytalanság, aminek feloldása a nemzetközi biztonság e kulcsfontosságú szeletének feldolgozásához, értelmezéséhez és a valós helyzet értékeléséhez feltétlenül szükséges. A napi politikától elrugaszkodó, részletes, tárgyyszerű bemutatás rávilágít annak a problémának a hátterére, mely a XX. század végének történelmi változásaival új biztonsági kihívásként szembesíti a politikusokat, katonákat, szakértőket és a közvéleményt a proliferációval. Munkámban törekedtem a napi folyamatoktól, nemzetközi politikai oldaltól függő jelzőktől mentesen körüljárni a probléma különböző aspektusait abból a kiindulópontból, hogy a nemzetközi jog előtt minden állam egyenlő, ugyanazok a jogok illetik meg. Másképpen fogalmazva, ha nem kettős mércével ítélünk, miért lehetne egyik államtól elvitatni olyan jogot, melyet mások már megszereztek, miért jelenti egyik állam kezében a tömegpusztító fegyver „a nemzetközi béke és biztonság veszélyeztetését”, míg a másik kezében éppen hogy „erősíti azt”? A kérdés tulajdonképpen nem is jogi, inkább erkölcsi és politikai, de mert a politikában nem beszélhetünk erkölcsről, ezért politikai, pontosabban biztonságpolitikai megközelítéssel kell a problémát vizsgálni. Kutatásomat az alábbi feltételezések bizonyítására és igazolására építettem:

- A tömegpusztító fegyverek terjedésének szempontjából vannak olyan tényezők, okok, melyek bizonyos, a biztonsági kölcsönhatások következtében összefüggő régiókon, komplexumokon belül megakadályozzák a nemzetközi normák érvényesülését;
- A tömegpusztító fegyverek terjedésének (fejlesztésének, gyártásának, beszerzésének) indokai a regionális biztonsági komplexumok belső törvényszerűségeiből fakadnak;
- A nagyhatalmi politikai kontroll és a katonai erő viszonylagos visszaszorulása a bipoláris világrend felbomlását követően kedvezett az ellenőrizetlen proliferációs folyamatoknak, annak ellenére, hogy a tömegpusztító fegyverek terjedése - mint biztonsági kihívás – egyre inkább előtérbe került.

¹ Dolgozatomban a „proliferátor” szót a tömegpusztító fegyverek beszerzésére törekvő államokra értem.

Kutatási módszerek

A kutatási célok sikeres teljesítése érdekében a téma kifejtése során döntően a megismerés induktív módszerét alkalmaztam. Ezt indokolta az anyag és a téma általam elképzelt megközelítés alapján való feldolgozása, ill. a kutatási célkitűzéseim, melyek megkövetelik a széleskörű elemzés, a kellő mélységű összehasonlítás és a leíró jelleg alkalmazását. A kutatás megalapozásához és a feldolgozás során keletkező információk megértéséhez konzultációkat folytattam a területen jártas szakemberekkel, a Budapesti Műszaki Egyetemen a Nukleáris leszerelés című tantárgyat hallgattam.

Az értekezésemben kitűzött tudományos célok elérése érdekében a következő módszereket alkalmaztam: A kvantitatív adatgyűjtés során a hazai és külföldi szakirodalmat tanulmányoztam át, tehát a saját szempontú, szekunder kutatást helyeztem előtérbe, melynek során meglévő információkat, dokumentációkat, hozzáférhető adatbázisokat rendszereztem, analizáltam. Munkámban szándékosan nem csak a legújabb szakirodalmi művekre hivatkozom, hiszen a korábbi anyagok felhasználásával pontosan a proliferáció folyamatosságát kívánom hangsúlyozni, a történeti háttérrel bemutatni. Ezért relevánsnak tartottam felhasználásukat, és így a vizsgálódást a korábbi és mai publikációk összehasonlításával és szintézisével végezni.

Tudományos eredmények

1. Bizonyítottam, hogy az államok között, illetve a földrajzi elhelyezkedés vagy biztonsági megfontolások következtében összefüggő régiókon, komplexumokon belül bizonyos kölcsönhatások megakadályozhatják a nemzetközi normák érvényesülését. Konkrét példákon keresztül mutattam rá a politikai és katonai kölcsönhatások működési mechanizmusára.

2. Megállapítottam, hogy a tömegpusztító fegyverek terjedésének (fejlesztésének, gyártásának, beszerzésének) indokai a regionális biztonsági komplexumok belső törvényszerűségeiből fakadnak, különösen abban az esetben, ha nagyhatalmi befolyás is erősíti a veszélyérzetet. Rámutattam arra, hogy ezt tovább erősíti az a precedens, hogy a nagyhatalmak kiemelt státuszt biztosítanak az atomfegyverrel rendelkező - de nem atomhatalom - államoknak.

3. Bizonyítottam, hogy a katonai erőnek a bipoláris világrend felbomlását követő háttérbe szorulása, együtt a nagyhatalmi regionális befolyás csökkenésével, az ellenőrizetlen proliferációs folyamatoknak kedvezett. Mindez annak ellenére történt így, hogy biztonsági kihívásként többet foglalkoztunk a tömegpusztító fegyverek terjedésével, mint korábban.

4. Az általam vizsgált szakirodalomban fellelt korábbi elméletek mai relevanciájának vizsgálatán keresztül arra a következtetésre jutottam, hogy a hidegháború viszonyai között kialakított elméletek ma már nem állják meg teljes mértékben a helyüket, és a mai elvárásoknak hasonló módon nem megfelelő rezsimek átalakítása szükséges a nagyhatalmak felelősségteljesebb politizálása mellett.

Publikációs lista

1. Bence – Hegedüs – Kolossa – Padányi – Praveczi – Szternák: A válságreagáló műveletek elmélete és gyakorlata a XXI. században; Egyetemi jegyzet, ZMNE, 2004.
2. The old challenge of WMDs by the view of the present (AARMS, ZMNE, a szerkesztőségben közlésre leadva. Megjelenik: 6. kötet 3. szám, 2007 szeptember)
3. A magyar szállítózászlóalj Irakban. Új Honvédségi szemle, 2003/11, pp. 58-63.
4. Észak-Korea nukleáris programja. Új Honvédségi szemle, 2004/2, pp. 53-60.
5. Koszovó – elvárások és a valóság. Új Honvédségi szemle, 2005/4, pp. 31-45.
6. Új biztonsági kihívás – a proliferáció és a rakétavédelem. Nemzetvédelmi Egyetemi Doktorandorum, 2003, ZMNE
7. Csodafegyverek: V-1 és V-2. Hallgatói Közlemények, ZMNE, 2003, pp. 85-114.
8. Deák János – Szternák György – Bence Balázs: Gondolatok a válságreagáló műveletekről; ZMNE, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2005/1, pp. 5-23. és 2005/2, pp. 49-64.
9. Non-prolifерáció a terrorizmus korában. NATO-elemzések, Országgyűlés Hivatala NATO Tájékoztató Központ, 2004/3.)

10. Tömegpusztító fegyverek terjedésének veszélyei az ezredfordulón. Sopron, 2003.05.21 („Tavaszi Szél 2003” konferencia kiadvány, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2003, pp. 26-29.
11. A NATO és Magyarország (Az Európai Párbeszéd Alapítvány és a Geopolitikai Tanács Alapítvány 2004 november 2-i geopolitikai konferenciájának elektronikus kiadványa)

Konferencia előadások

1. Csodafegyverek: V-1 és V-2. XXV. OTDK Hadtudományi szekció, Budapest, 2001.
2. A tömegpusztító fegyverek terjedésének veszélyei az ezredfordulón. „Tavaszi Szél 2003” konferencia, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Sopron, 2003.
3. A NATO és Magyarország. A Geopolitikai Tanács és az Európai Párbeszéd Alapítvány közös geopolitikai konferenciája, Budapest, 2004.